

Hoe 'stERK' is het Frans van de beginnende studenten Bachelor Lager Onderwijs?

Nu het decreet bepaalt dat een afgestudeerde leerkracht lager onderwijs in Vlaanderen voor Frans de ERK-niveaus B1+ voor de schriftelijke vaardigheden (lezen en schrijven) en B2 voor de mondelinge vaardigheden (luisteren, spreken in monoloog en mondelinge interactie) moet halen, staan de hogescholen voor een grote uitdaging: ten eerste is er al jarenlang het aanvoelen dat het instroomniveau van de beginnende studenten in de lerarenopleiding ontoereikend is om deze decretaal bepaalde niveaus te behalen; bovendien was er op het moment van publicatie van deze decreetale normen voor de hogescholen geen meetinstrument voorhanden om het taalvaardigheidsniveau Frans van de studenten te toetsen.

Docenten-onderzoekers van de Katholieke Hogeschool Leuven hebben het voortouw genomen om, dankzij het expertisenetwerk 'School of Education', het project 'stERK in Frans' uit te werken, namelijk een ERK-meetinstrument ontwikkelen en wetenschappelijk onderzoek verrichten naar het beginniveau van de huidige generatie instromende studenten in de studierichting Bachelor in Onderwijs: Lager Onderwijs. Dit onderzoek wees uit dat er inderdaad ernstige problemen zijn met het instroomniveau voor Frans.

In overleg met departements-, opleidingshoofden, opleidingscoördinatoren en de lectoren Frans van de Vlaamse Hogescholen met een Bacheloropleiding Lager Onderwijs werden de problemen besproken en werden er ook denkpistes geformuleerd om aan oplossingen te werken in de toekomst. De promotoren hebben contact opgenomen met het beleid. De resultaten van 'stERK in Frans' worden in rekening gebracht in het loopbaandebat van het Departement Onderwijs.

In het vervolgproject 'stERK naar het werkveld', ook met de steun van de 'School of Education' werden testen ontwikkeld die het uitstroomniveau van de studenten Bachelor Lager Onderwijs meten.

Het laatste woord over kwaliteitsvol onderwijs is nog niet gesproken...

Inleiding

Sinds 2008 is in Vlaanderen het vernieuwde decreet basiscompetenties voor leraren¹ van kracht. In de toelichtingen bij deze decreetale basiscompetenties worden voor de leraar lager onderwijs de niveaus B1+ en B2 van het Europees Referentiekader voor Talen² vooropgesteld als uitstroomniveau Frans voor afstuderende studenten in de opleiding Bachelor Lager Onderwijs. B1+ voor de schriftelijke vaardigheden (lezen en schrijven) en B2 voor de mondelinge vaardigheden (luisteren, spreken in monoloog en mondelinge interactie). De publicatie van deze kwaliteitscriteria leidde oorspronkelijk tot enthousiasme bij de docenten Frans in de opleiding Bachelor Lager Onderwijs, maar deze begeestering ebde al vlug weg. Er was immers in geen enkele hogeschool een valide test voorhanden die het begin- of uitstroomniveau van de studenten volgens het ERK mat. Bovendien kon de concurrentiepositie van de hogescholen problemen opleveren: wat als de ene hogeschool de decreetale bepalingen strikt zou opvolgen en de andere niet? De eigenheid van het Vlaamse hogeronderwijslandschap zorgde al enkele jaren voor een onlogische situatie: de overheid had in 2008 bij decreet bepaalde kwaliteitscriteria voor Frans vastgelegd, maar de lerarenopleidingen werden niet afgerekend op het al dan niet naleven van deze bepalingen. Meer zelfs: er was hierover nog nooit overleg geweest tussen de verschillende hogescholen. De diploma's van de afgestudeerden verzekerden ondertussen zogenaamd de vereiste taalvaardigheidsniveau, terwijl iedereen aanvoelde dat dit in werkelijkheid lang niet altijd het geval was. 'Aanvoelen' is hierbij inderdaad de juiste term, aangezien

er – zoals reeds vermeld – zelfs geen instrument beschikbaar was om de taalvaardigheid Frans van de afstuderende studenten te meten. Een grondig overleg drong zich dus op. De docenten Frans van de verschillende hogescholen, eerder dan hun hogeschoolbesturen, waren hiervoor vragende partij. Het decreet bepaalt het eindniveau van de afstuderenden en raakt daarmee aan het diplomeringsbeleid van de hogescholen, een gevoelige materie. In plaats van meteen het uitstroomniveau onder handen te nemen en daarmee misschien het overleg te bruuskieren en tot mislukking te doemen, werd geopteerd voor de voorzichtige aanpak: eerst peilen naar het instroomniveau van de studenten. Deze aanpak had een aantal voordelen:

- er kon eerst gewerkt worden aan de uitbouw van een degelijk netwerk tussen de hogescholen, over de netten³ en associaties van universiteiten en hogescholen heen;

AUTEUR(S)

Liesbeth Martens
& Elly Voets

Katholieke Hogeschool
Leuven

- peilen naar de instroom was relatief 'ongevaarlijk': als de ene hogeschool merkelijk beter zou scoren dan de andere, dan was dat buiten haar verantwoordelijkheid;
- bij de docenten Frans leefde al lang het vermoeden dat het niveau van de instromende studenten (te) zwak was. Een onderzoek naar de begincompetenties zou dan allicht op wetenschappelijke basis aan het licht brengen wat het buikgevoel al lang aangaf;
- als inderdaad uit het onderzoek zou blijken dat de instroom te zwak was, dan zou dit een aanleiding zijn om op beleidsniveau aan de alarmbel te trekken en duidelijk te maken dat het verwachte eindniveau binnen de huidige structuren en met de huidige middelen niet haalbaar is gezien het instroomniveau.

Aanpak en verloop van 'stERK in Frans'

In alle Vlaamse scholen wordt vanaf het vijfde leerjaar lager onderwijs (dit is vanaf 11-jarige leeftijd) verplicht Frans onderwezen. Ook taalinitiatie Frans is vanaf de kleuterklas mogelijk. Bovendien publiceerde onderwijsminister Pascal Smet in juli 2011 zijn conceptnota 'Samen grenzen verleggen'⁴ waarin hij stelt dat Frans vanaf september 2012 al onderwezen mag worden vanaf het derde leerjaar (dit is vanaf 9-jarige leeftijd). Dit verhoogt de eisen inzake taalvaardigheid Frans van de onderwijzer.

Om het nodige onderzoek te kunnen doen en niet op het niveau van de vermoedens te blijven vastzitten, werd in april 2009 een projectaanvraag ingediend bij de 'School of Education', het expertisenetwerk van alle lerarenopleidingen binnen de Associatie van de KU Leuven. Door de toewijzing van dit project werd het mogelijk het instroomniveau van de studenten in Vlaanderen wetenschappelijk te onderbouwen en over de resultaten te rapporteren onder de vorm van een studie met beleidsaanbevelingen.

De projectleiders zijn twee docenten Frans van het departement lerarenopleiding van de penvoerende instelling, Katholieke Hogeschool Leuven, en tevens de auteurs van dit artikel. Zij werden bijgestaan door een kleine projectgroep en een zeer ruime resonantie-groep.⁵ 'StERK in Frans' was een project dat liep over twee academiejaren, namelijk 2009-2010 en 2010-2011. Tijdens het eerste jaar van het project werd er vooral gewerkt aan het opstellen van de toetsvragen, het

overleg met de docenten Frans van de resonantie-groep, het uitzoeken van de meest efficiënte digitale aanpak voor de luister- en leestesten, en het opstarten van het taalvaardigheidspakket. In 2010-2011 volgden de docentenvormingen, de toetsafnames, de verwerking van de gegevens, de cesuurbepaling voor luisteren en lezen met de resonantiegroep, en de afwerking van het taalvaardigheidspakket.

Alvorens we de projectresultaten toelichten, gaan we eerst na welke niveaus er door de eindtermen Frans in het secundair onderwijs in Vlaanderen worden nagestreefd om deze daarna te vergelijken met de niveaus van de instromende studenten in de lerarenopleiding lager onderwijs. Vervolgens leggen we uit waarom het zo belangrijk was om binnen het kader van het project een objectieve, ERK-gebaseerde vaardigheidstest te ontwerpen en belichten we de doelen en werkwijzen van het project.

De lerarenopleidingen werden niet afgerekend op het al dan niet naleven van de kwaliteitscriteria voor Frans (decreet 2008). Er was hierover zelfs nog nooit overleg geweest tussen de verschillende hogescholen.

Eindtermen secundair onderwijs als vertrekpunt voor opleiding hoger onderwijs

De eindtermen Frans⁶ bepalen als minimumdoel een te bereiken niveau per vaardigheid, afhankelijk van de richting die in het secundair onderwijs gevolgd wordt. Deze niveaus worden in tabel 1 opgesomd.

Het te verwachten niveau van de instromende studenten in het hoger onderwijs is logischerwijs het niveau dat de eindtermen nastreven op het einde van het secundair onderwijs. Op het einde van het zesde jaar Algemeen Secundair Onderwijs (ASO) bereiken de leerlingen de eindtermen Frans als zij het niveau B1 voor alle vaardigheden behalen (globaal B1). Na het zevende jaar Beroepssecundair onderwijs (BSO) bereiken de leerlingen de eindtermen Frans als zij het niveau A2 behalen voor luisteren en mondelinge interactie, A1/A2 voor lezen en A1 voor spreken en

Tabel 1⁷: De volgens de eindtermen secundair onderwijs verwachte eindniveaus Frans (uitgedrukt in ERK-niveau per vaardigheid) voor de derde graad van het secundair onderwijs, d.i. de laatste twee leerjaren

Onderwijsniveau	Luisteren	Lezen	Spreken	Mondelinge interactie	Schrijven	Globaal
3de graad ASO	B1	B1	B1	B1	B1	B1
3de graad BSO (3de jaar)	A2	A1/A2	A1	A2	A1	A2
3de graad KSO/TSO	A2/B1	A2/B1	A2/B1	A2/B1	A2	A2/B1

Verklaring Onderwijsniveaus: ASO = algemeen secundair onderwijs, TSO = technisch secundair onderwijs, KSO = kunstsecundair onderwijs, BSO = beroepssecundair onderwijs, Derde graad = de laatste twee jaren van het secundair onderwijs. Voor BSO wordt gesproken van een derde jaar, dit is een extra jaar secundair onderwijs (na de leeftijd van 18 jaar).

schrijven (globaal A2). Deze niveaubepaling voor het BSO geldt vanaf 2013. Op het einde van het zesde jaar Technisch of Kunstsecundair Onderwijs (TSO/KSO) bereiken de leerlingen de eindtermen Frans als zij het niveau A2/B1 behalen voor alle vaardigheden, behalve voor de schrijfvaardigheid waarvoor A2 volstaat (globaal A2/B1). Het niveau van de instromende studenten situeert zich (theoretisch) globaal minstens op A2 of B1, vermits de eindtermen minimumdoelen zijn.

In wat volgt, leggen we uit waarom een objectieve, ERK-gebaseerde vaardigheidstest noodzakelijk was, hoe de test tot stand kwam en op welke onderzoeksvragen het project een antwoord trachtte te vinden.

Noodzaak van een objectieve, ERK-gebaseerde vaardigheidstest

Om te weten welk het ERK-niveau was van de binnenstromende studenten in de lerarenopleiding was een objectieve, liefst ERK-gebaseerde, test nodig. Het ontbreken van zo'n ERK-gerelateerde toets kon verklaard worden vanuit het feit dat het de hogescholen nog aan knowhow ontbrak. Indien alle docenten Frans samen navorming zouden krijgen over evaluatie volgens de ERK-normen, zou dit de objectiviteit en de gelijkvormigheid versterken inzake evaluatie van taalbeheersing over de hogescholen heen.

De noodzaak van een B1+/B2-niveau voor de onderwijzer en de vraag naar een objectief toetsinstrument werden nog meer prangend nu de conceptnota 'Samen grenzen verleggen'⁸ van minister Pascal Smet bepaalt dat:

- Frans in alle lagere scholen in Vlaanderen vanaf het derde leerjaar mag onderwezen worden (zie hoger);
- ook andere talen, naast het Frans, zo vroeg mogelijk aan bod dienen te komen;
- de lerarenopleidingen vanaf 2012 de taalleerresultaten van de studenten volgens het ERK moeten vermelden op het diplomasupplement.

De conceptnota is tot op heden nog niet ter goedkeuring voorgelegd aan het parlement.

Doelen van 'stERK in Frans'

Ontwikkelen van een toets

Bovenstaande schets verklaart waarom het ontwikkelen van een ERK-toets één van de prioritaire doelen van 'stERK in Frans' was. De projectgroep beoogde dus een toets te ontwikkelen waarmee alle vaardigheden getest kunnen worden en het ERK-niveau per vaardigheid voor iedere student bepaald kan worden. Door de afname van deze toets en het opvragen van relevante achtergrondgegevens, kregen de docenten Frans in elke partnerinstelling een duidelijk zicht op de beginsituatie taalvaardigheid Frans van de instroom eerstejaarsstudenten van 2010-2011 in de bacheloropleiding Lager Onderwijs (BaLO). De beginsituatie werd uitgedrukt in een ERK-niveau per vaardigheid. De navormingen die in het kader van dit project gegeven werden aan de docenten Frans van

de verschillende hogescholen, moesten een garantie bieden voor eenvormige en objectieve evaluatie over de hogescholen heen. De verkregen informatie was uiteraard ook interessant voor de individuele student, die op deze manier kon inschatten waar zijn eventuele werkpunten lagen.

Afnemen van de toets in heel Vlaanderen

Nagenoeg alle Vlaamse hogescholen met een lerarenopleiding Lager Onderwijs participeerden aan het project door de toetsen af te nemen bij hun instromende studenten, waardoor de resultaten zeer representatieve gegevens leverden voor Vlaanderen. Om wetenschappelijk onderbouwde conclusies te kunnen trekken, werd de ERK-gerelateerde toets psychometrisch geanalyseerd en gekalibreerd.⁹

Onderzoeksvragen

Het onderzoek beoogde in kaart te brengen hoe studenten scoorden op de verschillende vaardigheden, met andere woorden wat het ERK-niveau van de instromende studenten in de lerarenopleiding lager onderwijs was voor de verschillende taalvaardigheden Frans. Vervolgens werd onderzocht of er een verschil in resultaten kon geobserveerd worden naargelang de vooropleiding van de studenten. Ten slotte werd ook de invloed van andere factoren nagegaan. Studenten werden bevraagd aan de hand van een vragenlijst waarin werd gepeild naar achtergrondkenmerken (bv. welke studierichting gevolgd?) maar ook naar hun reële en affectieve band met het Frans (bv. komen ze buiten de schooluren in contact met het Frans? Vinden ze Frans belangrijk?).

De behaalde resultaten op de bovenvermelde ERK-gerelateerde toets werden in alle deelnemende hogescholen verzameld, gelinkt aan de achtergrondkenmerken en - indien relevant - geïnterpreteerd. Deze analyse werd dan gepresenteerd onder de vorm van een rapport¹⁰ met de bevindingen en aanbevelingen voor hogescholen en het beleid.

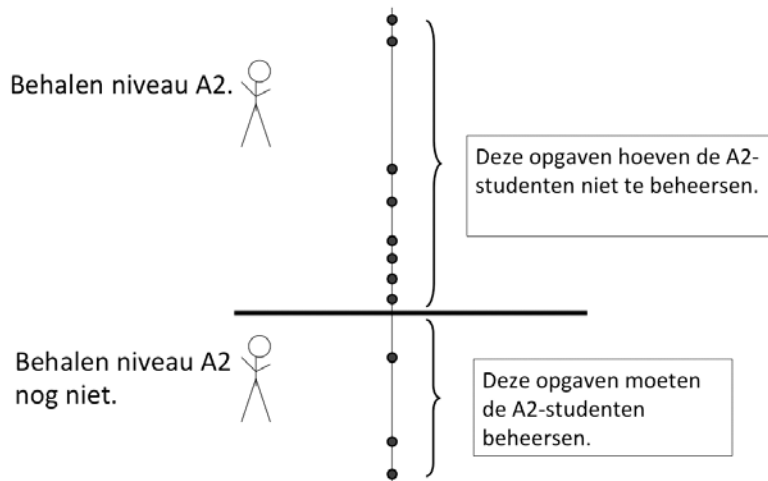
Taalvaardigheidspakket

Binnen het kader van het project 'stERK in Frans' werd, naast de ERK-toetsen, ook een taalvaardigheidspakket in een elektronische leeromgeving opgesteld dat voor de vijf taalvaardigheden groeikansen voorziet voor de studenten die het verwachte beginniveau nog niet halen. Het is een soort zelfstudiepakket met oefeningen per niveau en per vaardigheid. Alle oefeningen zijn van feedback en van een evaluatioerooster voorzien. Voor alle vaardigheden worden de niveaus A1, A2 en B1 aangeboden. Dit taalvaardigheidspakket werd ter beschikking gesteld van alle hogescholen.

Werkwijze voor het opstellen, afnemen en analyseren van de toetsen

Opstellen van de toetsen

De projectgroep opteerde voor het ontwikkelen van een toets die zo efficiënt mogelijk in functie van

Figuur 1. Schematische voorstelling van de toetsitems op de meetschaal (= de bolletjes op de verticale lijn): onderaan de toetsitems die door veel studenten juist werden beantwoord, bovenaan de items die minder vaak goed beantwoord werden. Deze figuur visualiseert het principe van de toetsnorm of cesuur voor het niveau A2.

arbeidsintensiviteit kon afgenomen worden door alle docenten Frans in de verschillende lerarenopleidingen in Vlaanderen. Voor het testen van de lees- en luistervaardigheid werden digitale testen ontwikkeld. Deze testen dienden dus niet verbeterd te worden door de docenten Frans. Het testen van de productieve vaardigheden (spreken, mondelinge interactie, schrijven) bleef niettemin een arbeidsintensieve opdracht voor de docenten. Het afnamesdesign en de evaluatieschema's ondersteunden hen om de testen vlot en betrouwbaar te laten verlopen.

1 Receptieve vaardigheden (luisteren en lezen)

Voor luisteren en lezen omvatte de digitale test vier niveaus, namelijk A1, A2, B1 en B2. Alle niveaus werden aan de studenten aangeboden. Er werd gekozen voor authentieke, Franstalige teksten met meerkeuzevragen. Om de lees- en luistervaardigheid te toetsen, werd gebruik gemaakt van de methodologie van de meetschaal waarop toetsopgaven en studenten een plaats krijgen. Docenten Frans uit de verschillende hogescholen bepaalden op de meetschaal de toetsnorm, ook cesuur genoemd. Die toetsnorm geeft de minimumprestatie weer die nodig is om een bepaald ERK-niveau te behalen (figuur 1).

2 Productieve vaardigheden (spreken, mondelinge interactie en schrijven)

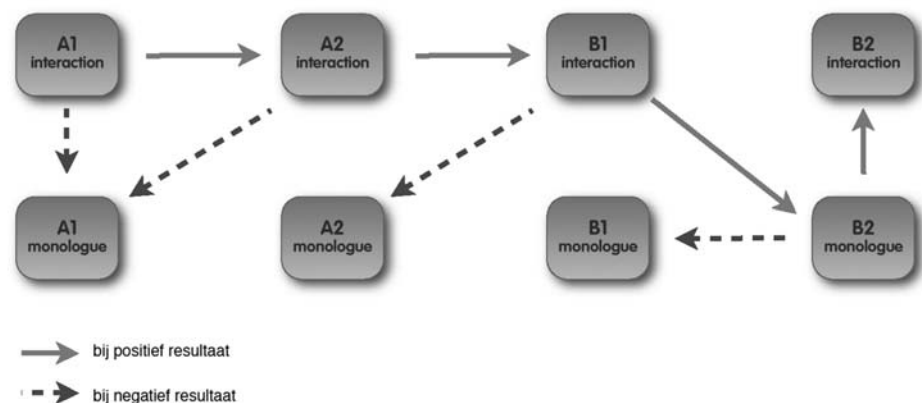
Voor spreken en mondelinge interactie omvat de test vier niveaus, namelijk A1, A2, B1 en B2.

De niveaus werden aangeboden tot zij boven de mogelijkheden van de student reikten (zie figuur 2: afnamesdesign voor de testen spreek- en gespreksvaardigheid). De mondelinge testen werden door iedere docent Frans in de eigen hogeschool afgenomen. Rekening houdend met de enorme tijdsinvestering, en bijgevolg de haalbaarheid van de testafname, werd beslist tot de volgende aanpak: de docent begint een vraag-gesprekje op niveau A1. Vanaf dan past het verloop van de test zich aan aan het vastgestelde niveau van de student. Een positief resultaat betekent dat de student minimum 10/20 behaalt voor het ondervraagde niveau. Voor de schrifttesten werd ook rekening gehouden met de beschikbare tijd voor testen Frans in de hogeschool. In de loop van het project werd beslist

dat het niveau B2 niet zou getest worden, omdat het uitstroomniveau voor schrijven in de lerarenopleiding 'Bachelor in Onderwijs: Lager Onderwijs' niet verder dan B1+ hoeft te gaan. In de schrijfbundel met de opgaven voor de studenten, werden de evaluatieschema's opgenomen. Zo waren de studenten op de hoogte van de beoordelingscriteria en puntenverdeling.

3 Evaluatiecriteria voor spreken, mondelinge interactie en schrijven

De projectgroep liet zich onder andere inspireren door bestaande evaluatieschema's van de DELF-taaltesten¹¹ (Breton, 2005; Cerdan, 2005; Chevallier-Wixler, 2006; Dupoux, 2006) en de schema's gebaseerd op de visie van C. Tagliante (Tagliante, 2005). Deze schema's werden te weinig concreet bevonden of bleken grote puntenverschillen te bevatten met weinig tussenliggende specificatie. Toch hebben deze bestaande evaluatieroosters een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van de stERK-evaluatieschema's. Niet alleen weerspiege-

Figuur 2. Afnamedesign voor de testen spreek- en gespreksvaardigheid.

len deze schema's een logica waarbij elk onderdeel van de schrijf-, spreek- of gespreksopdracht wordt beoordeeld; bovendien is de puntenverdeling telkens gespecificeerd door een waardeoordeel dat het cijfer weergeeft (zie figuur 3). Dit vergroot de objectiviteit van de evaluator. Naast objectiviteit was ook een vlotte hanteerbaarheid van de fiche een criterium voor de toetsen van 'stERK in Frans'. Het resultaat per criterium kan omcirkeld worden. De opbouw van elk schema is direct herkenbaar, want zeer sterk gelijkend voor elk niveau.

EVALUATIEFICHE – A2 – MONOLOOG

Inhoud					
Respecteert de opdracht.		0	1	3	
		neen	min of meer	ja	
De inhoud is duidelijk en in het Frans.		0	1	2	
		neen	min of meer	ja	
Woordenschat					
woordkeuze en 'vinden' van woorden		0	2	5	
		onvoldoende	beperkt	rijk	
Grammaticale correctheid					
fouten		0	1	2	3
		te veel tot veel	matig	weinig	geen
correcte zinsbouw		0	1	2	
		onvoldoende	beperkt	goed	
Uitspraak					
algemene Franse uitspraak		0	0,5 - 1	1,5	
		niet verstaanbaar	gemarkeerd	foutloos	
Franse intonatie		0	0,5	1	
		onvoldoende	voldoende		
articulatie		0	0,5	1	
		onvoldoende	voldoende		
vloeiendheid		0	0,5	1	
		onvoldoende	voldoende		
Coherentie					
Woorden of groepen van woorden zijn (niet) verbonden door middel van basisvoegwoorden, zoals 'en' of 'dan'.		0 - 1			

Figuur 3. Voorbeeld van een evaluatieschema. Hier de fiche voor 'spreken in monoloog' op niveau A2.

Toetsafnames in de hogescholen

De toetsafnames in de verschillende hogescholen verliepen op de volgende manier:

- leesvaardigheid en luistervaardigheid: de studenten kregen 1,5 uur de tijd om in een computerlokaal de digitale testen af te leggen en ondertussen ook de vragenlijst met achtergrondgegevens in te vullen;
- spreken en mondelinge interactie werden getest door de eigen docenten (soms aangevuld met externen) die de docentenvorming hadden gevolgd en bijgevolg waren opgeleid in de evaluatie volgens de ERK-normen. Er werd gerekend op ongeveer 12 minuten per student;
- voor de opdrachten rond schrijfvaardigheid kregen de studenten een uur de tijd. Ze maakten deze test op papier, zonder hulpmiddelen zoals woordenboek of grammatica. De schrijfvaardigheid werd beoordeeld door de docenten van het projectteam, aan de hand van een evaluatiefiche.

Na de afnames werden alle resultaten gecentraliseerd bij het projectteam en kreeg iedere student zijn resultaten ter beschikking, uitgedrukt in een ERK-niveau per vaardigheid.

De verkregen informatie uit de ERK-toets was ook interessant voor de individuele student, die op deze manier kon inschatten waar zijn eventuele werkpunten lagen.

Rol van de resonantiegroep

In eerste instantie kon de projectgroep rekenen op de actieve inbreng van de resonantiegroep tijdens de vergaderingen met alle docenten Frans. Er was steeds een positieve werksfeer en een opbouwende interac-

tie. De docenten van de resonantiegroep namen ook de taak op zich om de opgestelde items kritisch na te lezen en van feedback te voorzien. De projectgroep paste de items daaraan aan in de mate van het mogelijke. De leden van de resonantiegroep volgden de docentenvorming om zo objectief mogelijk de mondelinge testen te leren beoordelen met behulp van de ontwikkelde evaluatiecriteria volgens het ERK. Alle docenten waren bereid de zeer arbeidsintensieve taak op zich te nemen om in de eigen hogeschool de mondelinge testen af te nemen. Hierbij werd iedere student persoonlijk getest, zowel voor spreek- als interactievaardigheid. Bovendien coördineerden zij de afname van de schrijftesten en de digitale lees- en luistertesten, die vooral organisatorisch heel wat voorbereidend werk vroegen. Voor de cesuurbepaling voor de verschillende niveaus bij de lees- en luistertesten kon de projectgroep rekenen op de deelname van de resonantiegroep. Op deze manier werden het project en de niveaubepaling breed gedragen. Op basis van de resultaten van de instroomtesten hielpen de docenten bij het formuleren van suggesties aan de overheid. Op deze manier werden verschillende meningen weergegeven die gedragen werden door een grote groep docenten.

De resultaten

Steekproef

De toetsen voor lees-, luister-, schrijf-, spreek- en gespreksvaardigheid werden afgenomen in september-oktober 2010 bij de studenten van 15 Vlaamse hogescholen (verspreid over 19 vestigingsplaatsen). Dit zijn alle hogescholen met een opleiding 'Bachelor Lager Onderwijs' in Vlaanderen, behalve de Artesis-hogeschool uit Antwerpen. De meeste hogescholen namen de toetsen af bij al hun instromende eerste-

Tabel 2: De resultaten per vaardigheid, uitgedrukt in percentage studenten dat een bepaald ERK-niveau behaalt. Per vaardigheid eerst opgesplitst per onderwijsniveau van de vooropleiding, daarna de resultaten per vaardigheid algemeen.

Lezen	Lezen A0	Lezen A1	Lezen A2	Lezen B1	Lezen B2
ASO	7,7	9,2	36	25,8	21,2
TSO	18,1	20,9	37,5	17,2	6,4
KSO	14,3	17,9	46,4	10,7	10,7
BSO	48,1	17,3	26,9	5,8	1,9
Algemeen	14,2	14,7	36	21,3	14
Luisteren	Luisteren A0	Luisteren A1	Luisteren A2	Luisteren B1	Luisteren B2
ASO	1,6	6,7	44,1	32,9	14,8
TSO	1,4	17,2	61	16,3	4,2
KSO	0	14,3	66,7	9,5	9,5
BSO	9,5	31	54,8	2,4	2,4
Algemeen	1,7	12,2	51,9	24,4	9,8
Schrijven	Schrijven A0	Schrijven A1	Schrijven A2	Schrijven B1	Schrijven B2
ASO	1,4	11,4	57,4	29,7	
TSO	1,4	24,7	63,9	7,5	
KSO	3,9	11,5	80,8	3,9	
BSO	25	37,5	35,4	2,1	
Algemeen	3,4	17,9	59,5	18,2	
Spreken	Spreken A0	Spreken A1	Spreken A2	Spreken B1	Spreken B2
ASO	7,4	27,8	32,4	18	14,6
TSO	17,3	39,5	31	6,6	6,6
KSO	9,5	52,4	19,1	14,3	4,8
BSO	47,2	30,6	19,4	0	2,8
Algemeen	12,6	32,9	31,1	12,4	10,9
Gesprekken voeren	Gesprek A0	Gesprek A1	Gesprek A2	Gesprek B1	Gesprek B2
ASO	8,4	17,6	33,2	28,8	12
TSO	18	25,7	40,6	9,6	6,1
KSO	9,5	33,3	38,1	9,5	0,5
BSO	36,1	33,3	19,4	8,3	2,8
Algemeen	13,2	21,3	35,9	20,3	9,4

jaarsstudenten; enkele hogescholen stelden een steekproef ter beschikking (bv. één van de twee of drie klassen eerstejaarsstudenten), dit om praktische redenen. Niet alle eerstejaarsstudenten werden tot de proef toegelaten; het moest gaan over nieuwe studenten. Studenten die reeds eerder het eerste jaar Bachelor Lager Onderwijs hadden afgelegd (zonder succes), behoorden niet tot het doelpubliek. In totaal ging het over ongeveer 1.750 studenten.

Resultaten voor de verschillende vaardigheden

Hieronder worden de toetsresultaten voor de verschillende vaardigheden toegelicht, uitgedrukt in een ERK-niveau. Het fictieve niveau A0 vermeldt de aantallen studenten die niet het niveau A1 behalen. Dit niveau wordt niet beschreven in het ERK omdat het laagste niveau daar A1 is, vandaar de term 'fictief' en 'A0'. Dit niveau wordt ook wel "pre-A1" genoemd, d.w.z. onder het beginnersniveau A1. We gaan daarbij

na hoe de resultaten zich verhouden tot de vooropleiding secundair onderwijs van de studenten.

Lezen

Tabel 2 toont aan dat er voor leesvaardigheid 14% studenten zijn die onder het niveau A1 zitten. Het merendeel van de studenten beschikt over niveau A2, behalve in BSO, waar bijna de helft van de studenten op het (fictieve) niveau A0 zit. Zelfs voor de studenten van het ASO is A2 de grootste groep, hoewel deze studenten volgens de eindtermen voor lezen niveau B1 zouden moeten behalen na het zesde jaar ASO.

Luisteren

Ongeacht de vooropleiding van de studenten, blijkt het niveau A2 voor luistervaardigheid het vaakst voor te komen (tabel 2). Van de studenten uit het ASO behaalt ongeveer 1/3 het niveau B1 dat volgens de eindtermen voor luisteren zou moeten behaald worden na het zesde jaar ASO. De resultaten voor luiste-

ren zijn opmerkelijk beter dan die voor lezen.

Schrijven

Voor schrijfvaardigheid valt op dat het niveau A2 het vaakst wordt aangetroffen in vergelijking tot de andere niveaus van schrijfvaardigheid (tabel 2). Een uitzondering hierop geldt voor studenten met een BSO-vooropleiding waar, 25% van de studenten het niveau A0 behaalt, ruim 37% van de studenten het niveau A1 en 35% van de studenten het niveau A2. Zelfs voor studenten met een ASO-vooropleiding bereikt het merendeel het A2-niveau, hoewel deze studenten volgens de eindtermen voor schrijven niveau B1 zouden moeten behalen op het einde van het secundair onderwijs.

Spreeken

Voor spreken situeert ongeveer 45% van de studenten zich op A1 en zelfs daaronder (tabel 2). 23% bereikt een B-niveau. Een derde van studenten die uit het ASO komen situeren zich op het A2-niveau.

Mondelinge interactie

Voor mondelinge interactie blijken de meeste studenten het niveau A2 te behalen (tabel 2). Ongeveer 30% bereikt het niveau B. Voor mondelinge interactie behalen de studenten globaal gezien iets betere resultaten dan voor spreken.

De verklarende rol van studentkenmerken

Een multilevelanalyse van de gegevens uit de vragenlijst met achtergrondkenmerken wees uit dat zeven invloedsfactoren elk afzonderlijk verschillen in de vaardigheden lezen en luisteren op significante wijze kunnen verklaren. Volgende studentkenmerken zijn hierbij van tel:

- studierichting secundair onderwijs (ASO, TSO, KSO, BSO?);
- voorgeschiedenis in het hoger onderwijs (reeds een opleiding hoger onderwijs gevolgd voor aanvang van de studies Bachelor Lager Onderwijs?);
- prestaties voor het vak Frans in het secundair onderwijs (problemen gehad met het vak Frans?);
- contact met het Frans buiten de schooluren (mondelinge contacten met Franstaligen of anderstaligen met Frans als voertaal?);
- subjectieve inschatting van de moeilijkheidsgraad van het Frans (antwoord op de vraag 'Vind je Frans moeilijk?');

Tabel 3: Percentage studenten per afstudeerrichting van het secundair onderwijs die, per vaardigheid, **niet** het verwachte eindniveau (uitgedrukt in een ERK-niveau) van de eindtermen behalen

	ASO B1	TSO A2 / B1	KSO A2 / B1	BSO 7 ^e jaar A1 / A2
luisteren	52 %	19 % / 80 %	14 % / 81 %	... / 22 %
lezen	53 %	39 % / 76,5 %	32 % / 79 %	48 % / 65 %
gesprek	59 %	44 % / 53 %	43 % / 81 %	... / 69 %
spreeken	68 %	57 % / 88 %	62 % / 81 %	47 % / ...
schrijven	70 %	29 % / ...	15 % / ...	25 % / ...

- subjectieve houding t.o.v. het belang van het Frans (antwoord op de vraag: 'Vind je Frans belangrijk?');
- leerproblemen.

Deze studentkenmerken hebben een uniek voorspelende rol inzake het verklaren van verschillen in lezen en schrijven. Dit houdt in dat als we de studierichting van de student kennen, weten of de student reeds een opleiding hoger onderwijs volgde, al dan niet problemen had met Frans of leerproblemen heeft, regelmatig Frans spreekt, Frans moeilijk of belangrijk vindt, er niet meer bevraagd dient te worden of de student ook naar TV kijkt in het Frans, of hij thuis veel boeken heeft.

Met andere woorden: de ASO-student zonder leerproblemen die eventueel al hoger onderwijs volgde, geen problemen heeft gehad met Frans in het secundair onderwijs, regelmatig contact heeft met Franstaligen en die Frans niet onoverkomelijk moeilijk maar wel belangrijk vindt, behaalt over het algemeen hogere prestaties voor lezen en luisteren dan een student die bijvoorbeeld een TSO-richting volgde, leerproblemen heeft, rechtstreeks uit het secundair komt en daar eventueel met de hakken over de sloot slaagde voor Frans, geen contacten heeft met het Frans behalve in de lessen, die Frans moeilijk en niet erg belangrijk vindt.

Hoezeer ook getracht wordt om de instromende studenten op te leiden tot competente onderwijzers die op een aanvaardbare manier de taal beheersen die ze gaan onderwijzen in de lagere school, toch moeten we toegeven dat er binnen de huidige structuur te weinig tijd beschikbaar is om aan het niveau voor Frans te werken.

Vaststellingen m.b.t. het instroomniveau

De instroomtesten van 'stERK in Frans' tonen een zwakke instroom aan voor de vijf vaardigheden Frans. Tegelijkertijd is de instroom van studenten die de opleiding willen volgen erg divers: er dienen zich kandidaat-leerkrachten aan zowel uit BSO, KSO, TSO en ASO. Bepaalde hogescholen hebben een hogere instroom ASO-studenten, andere hebben meer TSO-, KSO- en BSO-studenten.

We herinneren nog even aan de niveaus die de studenten zouden moeten halen gezien de eindtermen secundair onderwijs. Volgens deze eindtermen (zie tabel 1) zouden de ASO-studenten op alle vaardigheden minimaal B1 moeten halen (vermits de eindtermen minimumdoelen zijn). Na de derde graad TSO zouden de leerlingen minimaal op de wip tussen de niveaus A2 en B1 moeten

zitten (behalve voor schrijven: A2). In KSO ligt de lat van de eindtermen op gelijke hoogte met TSO. Na een zevende jaar BSO zouden de leerlingen volgens de eindtermen globaal genomen niveau A2 moeten behalen of zich tussen A1 en A2 moeten situeren. Tabel 3 geeft per vaardigheid en per afstudeerrichting aan hoeveel procent van de studenten die instromen in de lerarenopleiding lager onderwijs, onder het verwachte eindniveau van het secundair onderwijs zitten. De puntjes (...) duiden erop dat dit niveau niet gevraagd wordt volgens de eindtermen. Bijvoorbeeld: in TSO is het verwachte eindniveau voor schrijven A2, maar voor spreken ligt dat verwachte eindniveau tussen A2 en B1.

Een voorbeeld: voor gespreksvaardigheid in TSO zouden de studenten volgens de eindtermen tussen niveau A2 en B1 moeten scoren. In werkelijkheid behaalt 44 % van de TSO-studenten niveau A2 niet en 53 % haalt niveau B1 niet.

Denkpistes en beleidsaanbevelingen

Uit het onderzoek 'stERK in Frans' is duidelijk gebleken wat in de praktijk vaak ook wordt gevoeld: het instroomniveau voor Frans van de studenten Bachelor Lager Onderwijs is (te) zwak. Nu wordt dit aanvoelen vanuit de resultaten van het onderzoeksproject ook verder empirisch ondersteund.

Hoezeer iedere hogeschool en iedere docent Frans ook hun best doen om de instromende studenten op te leiden tot competente onderwijzers die op een aanvaardbare manier de taal beheersen die ze gaan onderwijzen in de lagere school, toch moeten we toegeven dat er binnen de huidige structuur van de opleiding te weinig tijd beschikbaar is om aan het niveau voor Frans te werken.

Een voorbeeld maakt dit duidelijk. Om het niveau A1 te bereiken worden 60 à 80 uren leertijd¹² (Tagliante, 2005) nodig geacht. Om van het niveau A1 op het niveau A2 te komen worden 100 à 120 supplementaire uren leertijd¹³ nodig geacht. Om van het niveau A2 op het niveau B1 te komen zijn dat 150 à 180 supplementaire uren¹⁴. Van niveau B1 op niveau B2 geraken vraagt 200 à 250 supplementaire uren¹⁵.

Het is verontrustend om hierbij te moeten vaststellen dat, zelfs als het instroomniveau hoger zou zijn (nl. B1 voor alle vaardigheden), er nog te weinig tijd beschikbaar is om de studenten te begeleiden om de niveaus B1+ en B2 te bereiken zoals het decreet vereist. Het aantal studiepunten van een opleidingsonderdeel komt namelijk overeen met het aantal studiebelastingsuren dat een student aan dat opleidingsonderdeel te besteden heeft. Eén studiepunten staat gelijk aan 25 à 30 studiebelastingsuren. In de Vlaamse hogescholen worden gemiddeld 6 studiepunten voorzien voor het opleidingsonderdeel Frans. Voor 6 studiepunten Frans wordt een student dus verondersteld om (6x 30 =) 180 uur werk te presteren. Maar die studietijd geldt zowel voor de taal als voor de didactiek. Een gemiddelde student kan dus binnen zijn opleiding onvoldoende tijd vrij maken om het vereiste taalvaardigheidsniveau Frans te behalen. Dat niveau

is nochtans noodzakelijk om op een communicatieve manier de taal te onderwijzen aan de leerlingen.

Dezelfde projectgroep die 'stERK in Frans' realiseerde, diende een nieuw onderzoeksproject in bij School of Education, getiteld 'stERK naar het werkveld' (looptijd: 2011-2012). In dit vervolgproject wordt een ERK-gebaseerde uitstroomtest Frans ontwikkeld op de

Tabel 4: Aantal uren 'leertijd' nodig om van het ene ERK-niveau het volgende niveau te bereiken.

A0 → A1	60 à 80 uren 'leertijd'
A1 → A2	100 à 120 uren extra
A2 → B1	150 à 180 uren extra
B1 → B2	200 à 250 uren extra

niveaus B1 en B2, zoals het decreet voorschrijft. Maar meer nog dan in de ontwikkeling van zo'n eindtest, ligt het belang van dit vervolgproject in het ruime overleg tussen de betrokken hogescholen. Dit overkoepelende overleg vond plaats op 8 december 2011. Van alle hogescholen met een BaLO-opleiding werden de docenten Frans, de departements- en/of opleidingshoofden en de kwaliteitscoördinatoren samengebracht om zich te buigen over een aantal prangende vragen over het statuut van Frans in de opleiding. Ook het ruimere debat over het ambt van de onderwijzer in de toekomst werd niet geschuwd.

Uit de discussie tijdens deze vergadering bleek dat in nagenoeg alle hogescholen de problemen m.b.t. het Frans van de instromende studenten dezelfde zijn. Sommige beleidsvertegenwoordigers van de hogescholen stelden openlijk de decretale en Europees bepaalde norm B1+/B2 in vraag. Toch werd het niveau B1 als absolute ondergrens gezien: lager dan dit niveau lijkt onaanvaardbaar om nog op een communicatieve, verantwoorde manier Frans te geven. De hogescholen benadrukten op hun eigenheid en autonomie gesteld te zijn, wat men moeilijk verenigbaar achtte met de van hogerhand opgelegde kwaliteitscriteria. Dat de conceptnota van minister Pascal Smet stipuleert het ERK-niveau Frans van een student te vermelden op het diplomasupplement, was voor sommigen een doorn in het oog, voor anderen een aanzet tot eenduidige kwaliteitscriteria naar het werkveld.

De resultaten van 'stERK in Frans' geven aan dat de gemiddelde student, gezien zijn instroomniveau en het decretaal vereiste uitstroomniveau, meer leertijd Frans nodig heeft dan wat momenteel voorzien is in de lerarenopleiding. De vraag is dus hoe deze discrepantie op te lossen.

Zal een vermastering van de opleiding lager onderwijs een oplossing bieden? Misschien wel: er zal allicht een sterker publiek aangetrokken worden en de studenten zullen de facto over meer leertijd beschikken vermits de opleiding een jaar langer zal duren. Maar zal dan de instroom voor Frans zoveel

beter zijn? Een masteropleiding vereist andere soorten competenties van een student. Aan deze bijkomende (onderzoeks)competenties zal ook de nodige leertijd moeten besteed worden, dus de tijdswinst zal niet noodzakelijk een leerwinst voor Frans betekenen.

Biedt het werken met keuzetrajecten een oplossing? Iedere student zou dan in zijn opleiding een aantal keuzevakken uitkiezen. Wie Frans wil onderwijzen, zal dit in zijn keuzetraject moeten opnemen. Zo bereik je de studenten die voor Frans meer gemotiveerd en getalenteerd zijn. Is dit haalbaar in het aanwervingsbeleid van de lagere scholen? Dreigt er dan geen tekort aan competente leerkrachten Frans? In tijden van lerarenschaarste kunnen directies zich niet veroorloven om te streng te zijn qua competenties van de kandidaat. Men zal de eerste de beste leerkracht aanwerven, eventueel zonder dat die Frans in zijn keuzepakket heeft, ook al zal hij het moeten onderwijzen. Een dergelijke piste doet erg vrezzen voor de kwaliteit van de lessen Frans in de toekomst.

Moeten we dan niet de piste verlaten dat elke leerkracht lager onderwijs ook een potentiële leerkracht Frans is? Moeten we in tegendeel het voorbeeld van onze Franstalige landgenoten volgen en Bachelors Secundair Onderwijs met onderwijsbevoegdheid Frans aanwerven voor het onderwijs van de tweede taal in het lager onderwijs? Ook deze optie houdt heel wat praktische en pedagogische belemmeringen in. De organisatie in de lagere scholen en de opleiding van de bachelors secundair onderwijs met optie Frans zullen dan grondige wijzigingen moeten ondergaan.

Eén enkele zaligmakende oplossing is er niet, anders hadden we die al lang gevonden en toegepast. Elke piste heeft zijn voor- en nadelen. Het loopbaan debat dat het Departement Onderwijs momenteel voert, levert hopelijk een paar valabele en werkbare alternatieven op. Feit is dat, zolang het diploma van onderwijzer(es) aan de afgestudeerde de onderwijsbevoegdheid Frans biedt, de normen van de decretale basiscompetenties nagestreefd en gerespecteerd dienen te worden. Dat is helaas niet overal het geval op dit moment.

Om met zekerheid te kunnen stellen dat een afgestudeerde de decretaal vereiste ERK-niveaus Frans bezit, is een valide test nodig. Wie kan er immers prat op gaan om dit niveau met de natte vinger te kunnen bepalen? Het project 'stERK naar het werkveld' zal tegen december 2012 niet enkel beschikken over een stand van zaken betreffende het uitstroombniveau Frans van de afstuderende bachelors Lager Onderwijs in de Vlaamse hogescholen, maar zal tevens wetenschappelijk onderbouwde uitstroombtesten ter beschikking hebben. Er gaan stemmen op om deze expertise, samen met die voor een aantal andere vakken van de lerarenopleiding, te bundelen in een assessmentcenter dat over de hogescholen heen, de uitstromende studenten volgens objectieve normen kan testen. Ook deze idee kent zijn voor- en tegenstanders. De autonomie van de hogescholen zou een flinke knauw kunnen krijgen. De vraag is of het streven naar kwaliteit al dan niet voorgaat op het verlangen naar autonomie.

Vast staat dat het laatste woord in deze discussie nog lang niet gezegd of geschreven is. Het onderzoek naar het beginniveau Frans van de bachelorstudenten lager onderwijs stelt een aantal pertinente vragen en wordt best niet geïsoleerd beschouwd. Het probleem gaat immers veel verder; ook voor andere opleidingsonderdelen klagen de docenten over het beginniveau. In tegenstelling tot de collega's Frans hebben zij niet het 'geluk' om over Europees en decretaal bepaalde kwaliteitscriteria te beschikken. Maar dat de discussie over de toekomst van ons (lager) onderwijs terdege moet gevoerd worden, dat staat als een paal boven water!

NOTEN

- ¹ <http://www.ond.vlaanderen.be/wetwijs/thema.asp?id=15>
- ² Europees Referentiekader voor Talen, vanaf nu ERK genoemd, is een naslagwerk, in 2001 gepubliceerd door de Raad van Europa. Het beschrijft zes verschillende niveaus die voor de vijf vaardigheden behaald kunnen worden bij het verwerven van een vreemde taal: A1, A2, B1, B2, C1, C2. In deze opsomming is A1 het meest eenvoudige niveau (het niveau van de beginner), en C2 het meest gevorderde niveau (het niveau van een expert; het academische niveau). http://taalunieversum.org/onderwijs/gemeenschappelijk_europees_referentiekader/
- ³ In Vlaanderen zijn scholen onderverdeeld in zogenaamde 'netten'. Traditioneel worden er drie netten onderscheiden: 1. Het GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (voorheen gemeenschapsonderwijs) wordt georganiseerd door de Vlaamse Gemeenschap; 2. Het gesubsidieerd officieel onderwijs omvat de gemeentelijke, stedelijke en provinciale scholen; 3. Het gesubsidieerd vrij onderwijs. Dit bestaat hoofdzakelijk uit katholieke scholen, die verenigd zijn in een koepel: het Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs (VSKO). Meer info over de netten op <http://www.ond.wijskiezer.be/extra/onderwijsnetten.php?niveau=B>
- ⁴ <http://www.ond.vlaanderen.be/beleid/nota/2009-2014.pdf>
- ⁵ Projectleiders: Liesbeth Martens en Elly Voets (Katholieke Hogeschool Leuven). Projectgroep met drie copromotoren, telkens een docent Frans uit de lerarenopleiding van drie verschillende hogescholen, namelijk Veerle Brosens (Hogeschool Universiteit Brussel), Dominique Lannoo (Katholieke Hogeschool Tiel) en Leen Vanraesbeek (Katholieke Hogeschool Brugge-Oostende). Dit projectteam werkte zeer nauw samen met een grote resonantiegroep, namelijk de docenten Frans van alle andere hogescholen in Vlaanderen die over een lerarenopleiding 'Bachelor in Onderwijs: lager Onderwijs' beschikken, behalve de Artesishogeschool.
- ⁶ <http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/secundair-onderwijs/derde-graad/aso/vakgebonden/derde-leerjaar/moderne-vreemde-talen-frans-engels/eindtermen.htm>
<http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/secundair-onderwijs/derde-graad/tso/vakgebonden/moderne-vreemde-talen-frans-engels/eindtermen.htm>
<http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/secundair-onderwijs/derde-graad/aso/vakgebonden/moderne-vreemde-talen-frans-engels/eindtermen.htm>
- ⁷ Uitgangspunten bij de eindtermen en ontwikkelingsdoelen Moderne vreemde talen, lager en secundair onderwijs, 2009, p. 13.
- ⁸ Conceptnota 'Samen grenzen verleggen', versie van 22 juli 2011, <http://www.ond.vlaanderen.be/beleid/nota/2009-2014.pdf>
- ⁹ De psychometrische analyse werd uitgevoerd door het Centrum voor Onderwijseffectiviteit en -evaluatie (CO&E) van de KU Leuven, onder leiding van Prof. Dr. Rianne Janssen.
- ¹⁰ http://schoolofeducation.eu/projecten/eindrapport_stERK-1.pdf

- ¹¹ DELF : Diplôme d'études en langue française, een internationaal erkend getuigschrift Frans als vreemde taal, officieel uitgereikt door het Franse ministerie van onderwijs. Voor meer info: <http://www.ciep.fr/delfdalf/>
- ¹² p. 115 ('Ce niveau est le premier niveau de compétence élémentaire. Il recouvre entre 60 et 80 heures d'apprentissage de la langue (volume horaire moyen, à mettre en relation avec la langue maternelle de l'apprenant, son rythme d'apprentissage, ses compétences acquises antérieurement dans d'autres langues, etc.)), p. 127, p. 139, p. 151.
- ¹³ Ibid., p. 127 ('entre 100 et 120 heures supplémentaires d'apprentissage')
- ¹⁴ Ibid., p. 139 ('entre 150 et 180 heures supplémentaires d'apprentissage')
- ¹⁵ Ibid., p. 151 ('entre 200 et 250 heures supplémentaires d'apprentissage')

REFERENTIES

- Nederlandse taalunie (2006). *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Leren, Onderwijzen, Beoordelen*.
- Division des Politiques linguistiques, Strasbourg (2005). *Cadre européen commun de référence pour les langues: Apprendre, Enseigner, Évaluer* (avec DVD). Paris: Didier.
- Alliance française (2008). *Référentiel pour le Cadre européen commun A1-A2-B1-B2-C1-C2*, Paris: CLE-International.
- Breton, G., Cerdan, M., Dayez, Y., Dupleix D., & Riba, P. (2005). *Réussir le DELF A1*. Paris, Didier.
- Cerdan, M., Chevalier-Wixler, D., Dupleix, D., Lepage, S., & Riba, P. (2005). *Réussir le DELF A2*. Paris: Didier.
- Chevalier-Wixler, D., Dayez, Y., Lepage, S., & Riba, P. (2006). *Réussir le DELF B1*. Paris: Didier.
- Dupoux, B., Havard, A-M, Martial, M., & Weeger, M. (2006). *Réussir le DELF B2*. Paris: Didier.
- Tagliante, C. (2005). *L'évaluation et le Cadre européen commun*. Nouvelle édition, Paris: CLE-International.